

## gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četrt leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 23. novembra 1859.

## Dobri stari časi.

I, kdaj pa so bili prav za prav tisti stari dobri časi, od katerih se tolikrat govori? Če naše stare možake slišimo govoriti o njih, si mislimo, da ni ravno tako dolgo, kar so bili oni stari dobri časi, blezo kakih petdeset, sedemdeset ali pa osemdeset let.

Ravno imam pred sabo stare bukve, ki so bile pred dve sto leti natisnjene, tedaj takrat ko je še mojega deda ded živel; in v teh bukvah toži pisatelj, da je živino-reja nekda (tedaj ob tačasnih dobrih starih časih) več dobička donášala, čeravno so bile ravno tiste senožeti in njive. Kaj je vsega krivo — pravi omenjeni pisatelj pred 200 leti — sem zvedil popolnoma od nekega kmeta, ki je že veliko skusil na svetu, in je že tudi blizo groba; rekel mi je: „Ne čudite se, gospod, da gre kmetijstvo dan današnji (to je pred 200 leti) tako zlo rakovo pot memo nekdanjih časov. Časi in ljudje niso več tisti, ki so bili v starih časih, in svet je čedalje bolj popačen. Nekdaj se je polje ob pravem času in dobro obdelovalo; oralo se je kakor se spodobi, da se je svet dobro premetel, in povleklo se je čedno, da je bila zemlja drobna kot prah. Sedanje oranje, naj je za sterno žito ali pa praho, je le nekako derzanje memo nekdanjega oranja.

Nekdaj je pridna majarca in skerbna kmetica živini vsaki dan pridno nastiljala, drugi dan so pa deklet gnoj z vilami čedno skupaj poderzale in z metlami pomele, po tem ga pa ali na nosilnicah ali pa na samokolnici na gnojnišče spravile, da se je dobro podelal, dokler ga niso na njive zvozili in berž podorali, da je s svojo mastjo polje dobro pognojil in rodovitno napravil. Dandanašnji se hlevi vse drugač opravljajo in živina nemarno derži; hlevi se komaj na tretji dan nastiljejo, in živina se — sram naj nas bo! komaj iz gnoja vidi, ko se na pašo ali na vodo goni.

Po dokončani posetvi so nekda kmetje kepe in gruče po svojih njivah na drobno raztolkli in z brano čedno povlekli, tako, da ni bilo poznati, kodar je plug brazdo obračal. Dandanašnji se vidi na marsikteri njivi toliko kep in gruč, kakor da bi jim kmetič kar nobenega zoba od brane ne privošil.

Nekdaj so puste in zapuščene kraje v njive preobračali in prenarejali, kamnje z njih trebili, germovje ruvali, stare in prerašene njive orali in kopali; dandanašnji kmetovavci pa opuščajo dostikrat cele tudi dobre njive v ledino in v puščavo.

Nekdaj so naši spredniki po svojih senožetih in travnikih, posebno takih, ki so jih na brežinah ali gričih imeli, grabničke rezali in z višjih hribov vodo va-nje napeljevali in jih tako o suhih spomladih in poletjih z napeljano vodo namakali; gomile in kertine so pridno poravnovali, s senožet nesnago grabili, in kar je povodinj na-nje nanesla, do čistega potrebili. Na močirnatih in mokrih travnikih so pokrite odtoke ali pa odperte grabne rezali, razore napravljali in varovali, da ni memo tekočih potokov ali studencov germovje in rastlinstvo zadrževalo in jim pota overalo po travnikih. Dandanašnji se sicer tudi grabni tū in tam na-

hajajo, toda so večidel zasuti in zarašeni, ki se kmali, ko začne le kolikaj deževati, z vodo tako napolnijo, da se začne na vse kraje razlivati in poškodje senožeti, posebno pa travo, ktera se zablati, dá manj pridelka, in je tudi dostikrat živini škodljiva, da po taki zablateni klaji zbolí in včasih celó pogine.

Dandanašnji dobivajo kmetje od krav dosti manj mleka, ker se po redu ne kermijo in ne napajajo; deklet prene-marne ne pomolzejo krav do zadnjega kanička; zato mleko zastaja v vimenu in napravlja hude ovčce; latvice so ne-čedne in mlečnica ravno taka; od tod pride slabo mleko, ki ima namesto smetane gnjusnih živalic brez števila v sebi. Teleta odstavljajo nerodno, in ne morejo pričakati, da bi premlade in preslabe junice ne tirali berž k okornemu biku.

Tako je stari kmetič govoril — pred 200 leti. Bukve to spričujejo.

Kdaj tedaj so bili tisti dobri stari časi? — Menda nikoli, pa govorili so ljudje zmiraj od njih, kakor govorimo tudi mi dandanašnji hvaleči to, kar je neznano pred nami bilo, — al to, kar mi hvalimo kot dobre stare čase, so grajali naši stari očaki se oziraje nazaj na nekdanje stare čase, in tako je šlo v eno mer naprej. Kar pa mi danes grajamo kot slabe čase, bojo čez 80 let naši nasledniki hvalili za dobre stare čase. Taka je bila na svetu in taka bo na vekomaj. Živili dobri stari časi!

## Kako se rabi gnoj mešanec ali kompost?

## Odgovor na vprašanje.

Iz R. smo prejeli vprašanje, kako se rabi v fabrikah napravljeni, prahu podobni gnoj mešanec (kompost), in ali je za senožeti v gorah pripraven?

Na to vprašanje radi odgovorimo natanko po tem, kakor velevali fabrike same, ki napravljajo tak gnoj.

Sploh velja za vodilo pri tem gnoji, da se ga vzame 2 krat ali trikrat več kakor semena; za ozimino (pšenico, rež) se pred setvijo ali po setvi po njivi potrese in s semenom vred podorje ali pa povleče. Pa tudi pozno v jeseni se zamore čez ozimino potresti, kadar je že iz zemlje pribodla, ali pa še le pozimi noter do spomladi. Za jare žita je najbolje, ako se ta gnoj že pozimi na izorano (pa še ne posejano) njivo potrese, čez zimo pusti tako ležati, in še le s posetvijo spomladi ob enem podorje ali povleče.

Za krompir, koruzo, peso, zelje in druge osipavne sadeže je zadosti, ako se gnoj le v razore ali na brazdo potrese; 5 centov gnoja se rajta na 1 oral zemlje.

Poleti naj se ta gnoj nikoli drugekrat ne posiplje po polji kakor pred dežjem ali po dežji.

Senožetim ali travnikom vsake lege, ako le niso spomladi ali drugikrat povodnjim podveržene, tekne ta gnoj najbolje, ako se za seno pred zimo, pozimi ali iz začetka spomladi po njih potrese, za otavo pa po prvi košnji. Tudi senožeti ga potrebujejo v primeri po dvakrat ali trikrat več kakor semena.

V nogradih se rabi v jeseni takrat, kadar se količi nategujejo, ali pri grubanji in spomladi pri prvem okopovanji; okoli terte se v skopano jamico verže in dobro zatlači.

Sicer pa smo se tudi mi zavzeli slišati, da za 16 centov tega gnoja je bilo iz Dunaja do Ljubljane 17 goldinarjev vožnine po železnici plačati. Ni tedaj čuda, ako se Teržačani napravljajo, blago spet raji po prejšni poti iz Tersta pošiljati kakor po tej sila dragi železnici.

## Živinozdravilske reči.

### Od bradovic pri goveji živini, zlasti teletih, in kako jih lahko odpraviti.

Včasih je goveja živina vsa polna bradovic; zlasti jih imajo junčki in junice, eno ali dve leti stari, včasih po celem životu toliko, da je gerdo viditi; posebno je tem kožnim izrastkom podveržena dobro rejena mlada živina. Od konca se ošlatajo kot majhni podkožni ogerci in še le čez ene tedne se spahnejo po koži; potem pa rastejo sila hitro. Rado se jih tudi več vkup sprime, ker neka limu podobna meza (limfa) iz kakorkoli odernjenih bradovic solzi in jih več skupaj zamaže.

Bradovice prav za prav niso nič drugega kot bolesten izmeček iz lojenih kožnih žlezic, in izvirajo večidel od tega, da živini pomanjkuje v hlevih čistega zraka in dostojne svetlobe, — da se premalo razhaja in premalo čedi in snaži. Pri živini tedaj, ki živi v nizkih, temnih, soparnih in vročih hlevih, se koža vedno nekako potí; zmiraj vrè k nji kri, da bi izmetala smeti iz života, pa jih ne more prav, ker je koža zablatana taki živini, ki nikoli ne kertače ne štrigeljna ne vidi.

Kako pa odpravljati bradovice?

Tiste, ki posamne stojé in so na tankih recelnih, je lahko odpraviti; al za take, katerih je več na enem kupu in so plošnjate, je pomoč pa že bolj težavna.

Dolgo sem premišljeval in skušal, kako in kaj, — kar sem zadel pravo.

Že s samo roko mi je obveljalo, veliko majhnih bradovic izdreti, tako-le: Dva persta (pavec in kazavnik) leve roke sem položil na bradovičasto kožo živine tako, da je bila med tema dvema perstoma bradovica, katero sem na kožo močno pritisnil, v tem pa s perstmi desne roke iztergal bradovico, ki se je izlušila kakor oreh iz lušine; le malo kapljic kervi je priteklo.

Take bradovice, ki so bile tako majhne, da jih nisem mogel s perstmi prijeti, ali ktere so se preterdo deržale, sem z majhnimi šipavnimi klešami prijel na dnu, sem potem spet dva persta leve roke tako položil kakor sem gori rekel, in tako sem vse bradovice, če še tako majhne, iz kože potegnil; če se je ktera odtergala in je tam pa tam kaj od nje korenine v koži ostalo, sem kanil nekoliko kapljic hudičevega olja (žveplene kisline) na rano, in dobro je bilo.

Ker pa sedí več bradovic na kupu in bolj po širokem, je bilo treba drugač ravnati. Za take bradovice sem znašel nekaj, kar je prav dobro, dober kup, in tudi vsak sam lahko stori, namreč tole: Dal sem narediti precej velik, proti robu nekoliko močnejši železen nož; ta nož sem razbelil v ognji, in ž njim sem potem izrezal bradovice s korenino vred iz kože.

Ta pomoček je gotov, brez vse nevarnosti, in je še posebno za tega voljo priporočila vreden, ker po njem rana celó malo kervavi ali pa celó nič. Rane se zacelijo kmali in dlaka se spet zaraste.

Tako sem ravnal že več let pri teletih, kravah in konjih, in vselej sem jo še dobro opravil.

Pa mi bo morebiti kdo rekel: „Pusti bradovice pri miru; saj bojo sčasoma same prešle kakor preidejo vse zajeduice“. Res je, da zginejo tudi te samopašnice včasih

same po sebi, al ne vselej in včasih terpé po več let in zrasedejo sila velike, ker veliko kervi doteka k njim.

W. Z. Janič, živinozdravnik v Duxu.

## Nekaj koristnih opomb iz dobrega namena.

Brali smo v 35. listu „Novic“ na strani 277, kar se tiče posvetovanja raznih koristnih reči tudi to-le: „Občinsko (srenjsko) postavo s pomočjo zaupnih mož, ki se bodo v vsaki deželi iz vseh stanov v posvetovanje poklicali, brez pomude tako ustanoviti, kakor jo posebne okoljsine vsake dežele terjajo“.

To brati je nas zares razveselilo, ne toliko zavoljo lastnega dobička, temveč zastran drugih zadev.

Brali smo tudi, da je to posvetovanje že doveršeno. Bog daj, česar se željno nadjamo, da se pokaže v svoji dôbi v tej reči ugodni sad!

Ni nam neznano, da je dokaj županov v naši kronovini, ki razumé srenjsko postavo in vedó, zakaj so prisegli. Pa so tudi taki, ki družega jezika ne kramljajo kot maternega, in vendar so večidel vse vradne dopise dobivali le v nemščini. Radi tudi poterdimo, da bi takemu županu, ki morda celó čerke ne pozná, s slovenskim dopisom tudi ne bilo dosti vstreženo, dasiravno bi ložej bravca dobil kakor za nemščino. Kam je bil pa župan te baža dosehdob primoran, se večidel obrniti, da je zvedil, kaj gosposke zahtevajo, da bi v pravi dôbi se podkrižal? Ali mar ni bil mnogokrat kak duhoven tisti zaupni mož, ki je take pisma prebiral in poslovenoval? Bog vari! da bi se županom, ki so vedli, zakaj so prisegli in so vestno v prid soseski spolnovali svoje dolžnosti, pisarile kake zabavljice. Krivično bi bilo pa tudi, ako bi se ne smelo povedati, da marsikter župan celó ni vedil, zakaj je prisegel in ni nikdar srenjskih postav bral. Pa tudi ni bilo varno ga podučevati zato, ker se je skorej pozdevalo, da je nekteri pisarnici župan z glavo pod mernikom najbolj po volji.

Ne zamerite, ljube „Novice“, da vedno vas pazljivo prebiraje vam rečemo, da ste se zmotile ali so se pa modroslovne pravila predrugacile, ko ste nam priobčile, da se bodo v posvetovanje ozir srenjske postave poklicali zaupni možje vseh stanov, in vendar nismo brali, da bi v naši kronovini, kjer je lepo število duhovnov, kdo iz duhovskega stanú v to poklican bil. Župan je bil srenji zaupni mož, drugač bi ga ne bila izvolila; mnogim županom pa je bil duhoven zaupni mož, torej se duhovnu ta lastnost saj v neki meri ne dá odvzeti. Marsikteri duhoven dušni in telesni prid, dušno in telesno revšino ljudi, med kterimi biva, najboljše pozná, toraj bi bil tudi kos svetovati kaj koristnega, kar terjajo posebne okoljsine naše dežele.

V naši deželi je tedaj srenjsko posvetovanje sklenjeno brez duhovskega stanú, pa smo vendar polni tolažbe, da so v to poklicani gospodje svojo nalogo krepko rešili. Želeti bi bilo le, da bi se to, kar se je resnično v korist soseski in deželi sklenilo, tudi brez ovinkov v djanji izpeljevalo; želeti bi bilo, da bi novi župani bili možje, ki bi dobro razumeli občinsko postavo; želeti bi bilo, da bi se z županom govorilo in pisarilo v jeziku, ki ga dobro razume; želeti bi bilo, da bi župani, kar je najvažniša reč, vest in vero imeli. Kdor ima po veri razsvetljeno vest, bo tudi brez prisega natanko spolnoval svoje dolžnosti; kjer pa vere v sercu ni, ako tudi jezik od nje govori, je prisega prazna reč, ki komaj toliko veljá kot hrastov list. Postava tistega, ki prisego prelomi, kaznovati veléva; prekanljivi človek brez vere pa vé tako zvito čez prisego delati, da mu postava namesto kazni pohvalo nakloni; torej le vera prisegi dá terdnobo in spoštovanje. \*)

X.

\*) Beseda „vseh stanov“ se tu ne more čisto le po čerki vzeti, ker bi bili po tem taki zbori brez potrebe sila veliki. Tu je šlo posebno za namestovanje velikih in malih kmetij,